

Alenka Urh

Zdenko Kodrič: *Nebesa Cadillac.*

Maribor: Založba Pivec, 2014.

Nebesa Cadillac je roman z zanimivim zunajliterarnim izhodiščem. Vrti se okoli življenja baronice Adelme von Vay (1840–1925) v Slovenskih Konjicah (tedanjem Gonobitzu) delujoče spiritualistke, zdravilke, dobrotnice in ene najbolj nadarjenih duhovnih medijev druge polovice 19. stoletja, ki je bila do nedavnega v slovenskem prostoru pretežno neznana. Leta 2011 smo dobili slovenski prevod njenega osupljivega prvenca in hkrati temeljnega dela *Duh, sila, snov*, ki naj bi ga pri komaj šestindvajsetih letih napisala s pomočjo t. i. medialnega oziroma avtomatičnega pisanja, brez vpliva lastne volje. Delo ji je v tistem času prineslo svetovno slavo v okultnih krogih, v domačih, štajerskih logih so nanjo zrl z nekoliko bolj sumničavim očesom. Realna zgodovinska dejstva, ohranjena v fragmentih, porajajo več vprašanj kot ponujajo odgovorov, njeno življenje v bistvenih potezah ostaja uganka. S tega stališča nam je nemara najbolj dostopno prav skozi literaturo: v prazna mesta se naseli domišljija, špranje in razpoke so zaceljene z dogodki, za katere ni nujno, da so resnični, biti morajo le verjetni in možni po notranjih zakonih same zgodbe.

Življenje te nenavadne konjiške baronice se v romanu razkriva skozi preplet prvoosebni pripovedi različnih pripovedovalcev. S tem avtor vzpostavi razliko (kadar ta sploh obstaja) med notranjim svetom junakov in vzporednim zunanjim dogajanjem ter ustvari intimno vzdušje, prikladno tako duhu preteklega časa kot tudi filozofsko-religioznim temam, ki tvorijo jedro Adelmine misli. Menjavanje pripovednih glasov hkrati poskrbi za dinamiko sicer precej počasi odvijajoče se zgodbe, kar je bržkone neizbežna značilnost (tudi le deloma) biografskih romanov z obsežnimi dogajalnimi časi.

Skozi bolj ali manj linearno napaberkovane drobce in spomine se tako odvijte Adelmina zgodba: nekaj malega izvemo o njenem otroštvu in mladosti, predvsem pa se avtor osredotoča na njeno poznejše življenje,

ki ga je kot aktivna zdravilka z možem Odomom von Vayem preživljala na dvorcu Baronvaj v Gonobitzu, kjer je s posebnimi postopki zdravila bolne in uboge od blizu in daleč. Avtor nas suvereno popelje v čas zatona Avstro-Ogrske monarhije, v čas socialnih, političnih in etničnih trenj med različnimi sloji prebivalstva, v ozadju katerih že plešejo prežeči zublji prve svetovne vojne.

Pogovori o aktualnih zgodovinskih dogodkih, navezovanje na razvoj v znanosti in tehnologiji, opisi oblek, več generacij obsegajočih plemiških sorodstvenih vezi, tu in tam kakšna nemška beseda ali stavek ter manire tistega časa – vse to bralca dokaj prepričljivo usidra v dogajalni čas pripovedi. A vendar, fikcija v romanu ni samoumevna, zaokrožena in celovita, temveč zavestno poraja samonanašalni dvom: avtor nas z opombami pod črto, ki se začenjajo z “Jaz, Zdenko Kodrič”, opozarja, da nima namena ustvarjati trdne realistične stvarnosti, ampak je v besedilu prisoten, mestoma pa celo reflektira razloge za svoje pisateljske odločitve. V tem pogledu se *Nebesa Cadillac* neprikrito spogledujejo s postmodernistično metafikcijo.

Vsakdanji dogodki postopno odstirajo tudi glavne poteze Adelminega življenjskega nazora in filozofije, njena prizadevanja za doseganje nedosegljivega, posredovanje božjih misli in njihovo natančno razumevanje. Da ne bi roman preveč odplaval v vzvišeno vznesenost poduhovljene osebe s karseda čisto čutno eksistenco, avtor bolj ali manj spretno vpelje številne protiuteži. Nekatere so kot neustavljive nezavedne silnice (ne pozabimo, gre za čas, ko se je zavest o nezavednem šele začela prebujati) neločljivi del Adelminega značaja in v njen notranji svet vnašajo dvom, ljubosumje, jezo, nemoč in strah pred neizbežnim staranjem. Zgledno večplasten je tudi Adelmin mož Odon, ki je do ženine vednosti in vrednot sicer spoštljiv, a jim nikakor ne more slediti. On bi si najraje kupil avto, točneje cadillaca, in se z njim odpeljal v nebesa. Žal po nauku njegove žene to ni mogoče, vendar pa navsezadnje tudi velika spiritistka podleže nekoliko preveč vzneseni, čeprav delirični hvali tega “ključa univerzuma, posode rek in jezer”, ki bo “vrgel svet s tečajev!” (za vse tiste, ki se sprašujete, od kod romanu naslov, ki na videz nima nobene veze s tematiko knjige). Spretno so prikazani napetost in prikrita trenja med dolgoletnima zakoncema, v ozadju katerih med drugim preživijo sence manjvrednostnih kompleksov in neizrečenih očitkov, ki pa vendarle ne morejo v celoti zamajati dolgoletne medsebojne naklonjenosti.

Najbolj neposrečena in v svoji vseobsežni zlobi skorajda neverjetna je Adelmina sestrična Frančiška, zagrenjena ločenka in neustavljiva splet-karka. Glede na to, da svoj cilj nenehno prilagaja (bralec pravzaprav ne ve, zakaj), ni povsem jasno, kaj jo sploh žene v vse te hudobije. Najprej

želi osvojiti Odonu in na Baronvaju zanetiti ljubosumje, nato mu kot vabo nastavi svojo mlado služkinjo, ko pa načrt brez pretiranega truda lepo steče, saj se Odon v prikupno dekle zadržuje kot bi mignil, se odloči za maščevanje. Zdaj Odon ni več pomemben, temveč se želi polastiti Adelminega življenjskega eliksirja, katerega vloga prav tako ni povsem jasna, dejstvo pa je, da ni nujno sredstvo pri zdravilkinih postopkih in je torej pravzaprav malo odveč. Ustavimo se še pri precej nejasnem in nesmiselnem maščevanju, s katerim Frančiška, kljub njegovi krutosti (gre za rezanje tačk devetim okoliškimi psom, med drugim Adelminemu ljubljencu Osorju), pravzaprav ne doseže ničesar. Dogodek odplaknejo novi dogodki in celo ko resnica pride na dan, nihče odločno ne reagira niti se odziva ne pričakuje. Kot neki mrtvi rokav je ta del zgodbe na koncu le za silo zakrpan, Frančiškina nrav pa, že tako potisnjena v skrajnosti, ni povsem usklajena niti sama s seboj. Avtor jo prikazuje kot zadržano osebo, ki precej rigidno sledi predpisanim vzorcem vedenja, že ob prvem stiku z Odomom pa ji prav nemarno spodleti, napade, poljublja in moleduje ga kar vpricho kuharice, služkinje in svoje šestnajstletne hčere. Nič kaj *manirlih*.

Če je torej pretežno prepričljiv romaneskni časovni in prostorski okvir, je nekoliko manj verjetno samo dogajanje, ki ga zapolnjuje. Nerazložljivo je na primer, kako gre razumeti prizor v začetku knjige, ko Adelma ozdravi Osorjeve rane. Dejstvo, da so rane izginile, jo tedaj nadvse presenetli, kot da ji je kaj takega uspelo prvič. Pozneje izvemo, da je s svojimi sposobnostmi prvič ozdravila neko dekletce takoj po selitvi v Gonobitz, že leta 1867. Če je svojega Osorčka torej ozdravila za tem, ni jasno, zakaj je bilo to zanjo "veliko presenečenje". Če pa je ljubljenska ozdravila pred tem, je jasno še manj, saj vemo, da je živel vse do konca julija 1914 (kar bi po teh izračunih nanese neverjetnih štiriinštirideset let), do dne, ko so ubili Franca Ferdinanda in so na Baronvaj dostavili žakelj s tistimi nesrečnimi tačkami. Dogodek navsezadnje izpade kot golo sredstvo, ki junakinjo že uvodoma predstavi z nekim bolj ali manj naključnim, a presenetljivim in kolosalnim čudodelstvom, ravno toliko, da nam je jasno, česa je sposobna.

Roman je poln takšnih in podobnih zdrsov; ko bralec potegne črto, se enačba preprosto ne izide. Na primer, zakaj kneginja Windischgrätz, ki je menda Adelmi že prvi dan po njeni selitvi v Gonobitz v oskrbo pripeljala hudo ranjeno dekletce, zdravilko šele več desetletij pozneje sprašuje, ali je res, kar pravijo o njenih sposobnostih? Menda ne bi kneginja, tudi sama velika dobrotnica, pustila ranjene deklice v senci maronike (naj se to še tako fino sliši) povsem neznani ženski, ki bi bila prav lahko brez kakršnih koli zdraviteljskih darov? Nadalje, kako je lahko knezov daljni sorodnik,

maršal Goiginger, že leta 1908 junak zahodne fronte? Da gre za omenjeno leto, bralec sklepa na podlagi tiste nesrečne breje krave, ki jo je istega leta kupil Odon in zanjo zapravil preveč denarja. Da ne govorimo o tem, da maršalov hromi nečak nenadoma postane kar knezov nečak ter da se celoten dogodek, le nekoliko manj prijazno, ponovi še enkrat leta 1918, ko je maršal že upravičeni junak zahodne fronte in so pojasnjene poškodbe njegovega nečaka. Kako naj si vse to razlaga bralec? In kako naj razume, da je Frančiška, ki je z Adelmo že v otroštvu tekmovala za pozornost dečkov in nekoliko pozneje tudi za Odonove naklonjene poglede (zaradi česar bralec upravičeno sumi, da sta približno iste starosti), pozneje opisana kot mnogo mlajša od Adelme, Odon pa bi ji lahko bil celo stari oče! Torej, glavni problem romana je, da avtor nenehno vzpostavlja jasne povezave med dogodki in jim sproti določa nezgrešljive časovne koordinate, potem pa, kot da tega ne bi storili, pripoved nadaljuje iz poljubnega izhodišča. Zgodbi zato na trenutke grozi usoda Adelminega hleva, ki se je zaradi gozdnega žagovinarja na nosilnem delu sesedel sam vase.

Dialogi se mestoma zdijo nekoliko nenavadni, reakcije, ki spremljajo povedano, so večkrat nerazumljive, hladni odzivi in pogledi, stiski ustnic, privrete solze se zdijo naključno raztrošeni po romanu. Nekoliko napihnjeno delujejo občasne hvalnice, s katerimi se vzajemno trepljajo prijateljice Adelma, Annie Woody, Helena Blavatsky in Carolline Swans, ter Frančiškini pogosti "histerični" izpadi. Precej neprepričljivo deluje tudi to, kako domala vse, kar leze in gre in je ženskega spola, brez sramu in celo v Adelmini prisotnosti zapeljuje Odon. Gospod jih ima vendar okoli osemdeset, gospe pa so večinoma Adelmine dobre prijateljice. Saj ne, da bi bilo nemogoče, konec koncev je Odon zmerno šarmanten in ima nekaj pod palcem, pa vendarle, je to vse, kar je potrebno?

Nekateri dogodki delujejo nasilno celo znotraj te, do vsega nadčutnega odprte pripovedi: Adelmin: "Govorim z možem, mrtvim možem", "kar slišim od njega, ponovim," proti koncu romana je preprosto odveč, odveč je tudi tisti duh Bernhardta, ki je tu zgolj zato, da potrdi Adelmino zgodbo.

Torej, romanu kljub nekaterim odlikam manjka predvsem natančnejši razmislek o notranji usklajenosti zgodbe. Tako žal dogajalni nivo kljub zanimivim izhodiščem ostaja podoben eni od hiš na trgu v Gonobitzu, katere "omet je hudo razpokan in po natančnem branju je mogoče ugotoviti, da so zidarjevi pomočniki varčevali z apnom, ki so ga pred tem gasili v bližnji apneni jami." Kar je navsezadnje velika škoda, ker je zgodba ali boljše, skrivnost "ogrske pitije" že sama po sebi dovolj osupljiva, tudi avtorjeva osnovna vizija je obetavna, zaplete pa se pri poskusu prepričljive in konsistentne literarne obdelave.